

Posudek habilitační práce - knihy

Název knihy:

Varhanní hnutí a jeho dopad na varhany a varhanářství v Československu.

Autor:

Petr Lyko

1. Hodnocení textu po odborné stránce:

a) zaměření

Uvedená problematika představuje jedno z nejdůležitějších témat v novodobé historii evropského varhanářství a stejně tak československé varhanní kultury. Volba tohoto zaměření je proto důležitá. Cílem autora je ověřit, jak se Varhanní hnutí (dále VH) promítlo do podoby nástrojové produkce Československa, včetně dopadů do podoby zvukového ideálu, rejstříkových dispozic a konstrukčních aspektů.

Kvůli pandemii koronaviru nebyla provedena terénní dokumentace, základní informace jsou čerpány z literatury a pramenů.

b) Původnost, kritický přístup

Zvolené téma nebylo v české odborné literatuře dosud monograficky zpracováno. Autor se zaměřil na kritickou reflexi VH, založenou na třídění, klasifikaci a hierarchizaci jeho průvodních jevů. Pro přístup k vymezení pojmu autor správně zvolil muzikologickou metodologii – taxonomický způsob podle Jaroslava Volka. Podle toho akcentuje vymezení uměleckého – estetického – vkusového - stylového ideálu varhan do podoby zvukového ideálu.

c) Správnost uváděných informací, nové přínosy

První část práce je zaměřena na VH v kontextu evropského vývoje. Petr Lyko stručně shrnuje zakladatelský význam prací Alberta Schweitzera. I pro dnešní dobu je užitečná autorova analýza Regulativu z roku 1909, která dosud v české literatuře chyběla. Při pokusu o vývojovou hierarchizaci fenoménu VH autor dospěl k velmi správnému postřehu, že jde o složitě strukturovaný jev, který nelze členit podle pouhé časové osy. V tomto kontextu je zajímavé, že Lyko přesto považuje problematiku historizmu jen za pozdní fázi VH. To je diskutabilní, protože Gurlittem inspirovaná stavba kopie Praetoriových varhan ve Freiburgu se uskutečnila už 1921, tedy dokonce před významným Tagung der deutschen Orgelkunst ve Freiburgu (1926), následovaly další podobné stavby, např. 1926 Halle. Historismus tak můžeme spíše považovat za nedílnou součást podstaty VH od samého začátku. Druhá, hlavní část práce se věnuje situaci v Československu. Pisatel správně postihuje situaci v českých zemích: firma Rieger stála v čele VH, proti tomu byl převažující odpor čelných varhaníků a dokonce i hudebních historiků (Troida). Lyko přináší zdařilou obecnou reflexi vývoje u nás na základě textů ve vůdčím časopise Cyril, včetně informace, že první česky psaný článek s odpovídajícími fakty a s podporou VH se objevil až v roce 1932 (od Bohumíra Petra). Je možné opravit drobný překlep: Němcovy Pražské varhany vyšly už 1944. Autor po právu vyzdvihuje Němcovy názory jako jediné na české půdě, které plně respektují a domýšlejí principy A. Schweitzera a jeho pojetí VH. Výběr konkrétních vzorů pro srovnávací analýzu je poměrně chudý – zahrnuje pouze 10 nástrojů. Proto chybějí některé reprezentativní či pro vývoj VH osobité varhany, např. třímanuálový nástroj firmy Rieger ve Větrní (1938), kde se k dispozici vyjadřovali přední němečtí odborníci, první koncertní varhany firmy Rieger-Kloss s mechanickou trakturou pro Ústí nad Labem (1972), rané nástroje s mechanickou trakturou a zásuvkovými vzdušnicemi od Bohumila Žlutka ml., vznikající už od 70. let 20. století apod. Pojednání o varhanách P. Karla Břízy je naopak plně na místě. Nejasné je zařazení varhan v Dolní Dobrouči, kde navrhovatel dispozice byl veden praktickou snahou spojit staré píšťaly romantické konstrukce a intonace s novými vrstvami pseudobarokního charakteru; nebyl tak veden čistými zásadami VH. Autor do analýzy zařazuje i varhany typu Unit (Moravská Třebová) a Bornefeld (Těrlicko). Rovněž u takových varhan je těžké hledat něco společného s VH, naopak jde o snahu napodobit univerzální (polyfunkční) varhany.

Paradigmatu univerzálních varhan se autor kupodivu příliš nevěnuje. Podle toho tento typ nedává do souvislosti s jevem VH. Jenže tento vztah existuje v příčinné rovině: už od konce 20. let minulého století vedle historizujícího (neobarokního) typu vzniká souběžně tento. typ varhan, nazývaný univerzální či dokonce „kompromisní“, který měl a dosud má tendenci se stát jedním z charakterizujících, ucelených vzorů, tedy vývojových paradigmat. O tomto typu varhan se vedly diskuse hned od počátku dvacátých let, kdy v celém novodobém varhanářství získával proměnlivý charakter od možné varianty až k protipólu k zásadám VH. V Lykově pojetí by nejspíš odpovídal jeho čtvrtému typologickému okruhu.

V předkládané práci lze postrádat pouze dvě možné kapitoly. Je škoda, že z objektivních příčin Petr Lyko nemohl provádět terénní dokumentaci. Jedině touto cestou bude možné hledat odpovědi na otázku, zda stavitelé nově budovaných nástrojů v duchu VH opravdu měnili menzurační a intonační podle předromantických vzorů (zejména u mixtur) či zda v případě některých domácích firem šlo jen o pouhé propagační připojení k novému trendu. Dále chybí jakákoliv zmínka a vyhodnocení podstatného jevu, jehož souvislost s VH je zjevná: pod praporem VH u nás docházelo k „barokizaci“ kvalitních nástrojů (dokonce i od firmy Rieger) až do konce 20. století. Klady Lykovy práce jsou nesporné. Přináší dosud chybějící pojednání o důležitém jevu evropského a našeho novodobého varhanářství, které mělo jednoznačné dopady na celou varhanní kulturu. Autor přináší zdůvodněné závěry na podkladě předchozích údajů. Popisované téma je však natolik složité, že si jistě vyžádá další doplnění. Lykova práce k tomu přináší vstupní teoretický a metodologický základ. V obecné rovině proto můžeme souhlasit s autorovým závěrem, že v rámci československého varhanářství je „zcela legitimní důsledně hodnotit jednotlivé nástroje“ a hodnotící kritéria aplikovat spíše na konkrétní produkce.

2. Hodnocení textu po formální stránce:

a) Poznámkový aparát, citace literatury

Autor opatřil svůj text rozsáhlým poznámkovým aparátem podle uzancí hudebně vědných disciplín. Je tak zcela patrné, kdy se opírá o literaturu a kdy jde o jeho vlastní přínos.

b) Jazyková a stylistická úroveň

Předložený text je psán srozumitelným způsobem, což je v souladu s charakteristikou tohoto oboru. Sama zvolená problematika je natolik složitá a specifická, že si vyžaduje odborné komentáře a vysvětlení. To autor zvládá bez potíží.

c) Hodnocení příloh

Rozsah příloh je poměrně chudý. Zcela chybějí obrazové materiály, kromě seznamu literatury je doplněn pouze jmenný rejstřík.

3. Celkové doporučení

Na základě uvedených důvodů lze předloženou práci doporučit k přijetí.

PhDr. Petr Koukal, Ph.D.